

Pripravili:
dr. Bernarda Županek in Petra Peunik,
Mestni muzej Ljubljana

SLOVENSKI KNJIŽNIČNO - MUZEJSKI
**MEGA
KVIZ** 13 / 14

**RIMSKI
VSAKDAN**

O rimskih domovih pričajo bogate arheološke najdbe. Zelo znane in dobro ohranjene so tiste iz Pompejev v Italiji. O tem, kako so bile videti hiše bogatejših prebivalcev imperija, je znanega več, saj so gradili iz obstojnejših in kvalitetnejših materialov, ki so se ohranili vse do danes. Domovanja revnejših ljudi pa so slabše poznana, saj so bila grajena iz manj obstojnih materialov, ki se skoraj niso ohranili.

Bivališča premožnih Rimljanov so imela notranje stene prekrite s **freskami***. Freske so stenske poslikave, izdelane na svežem ometu, ki so bile v rimskih domovih pogosto žarečih barv in vpadljivih vzorcev, pogosto geometrijskih, z mitološkimi in religioznimi prizori ali domišljajskimi pokrajinami. Freske so bile v rimskem svetu tako priljubljene, da jih najdemo tudi v manjših, manj razkošnih hišah. Tla so krasili z bogatimi vzorci **mozaikov***, ki nas spominjajo na bogate preproge. Izdelava mozaikov je bila drag in dolgotrajen postopek, zato niso bili del vsakega rimskega doma.

Kljub bogati stenski in talni dekoraciji prostorov pa so celo premožni Rimljani imeli v primerjavi z nami malo pohištva. Imeli so mizo, kakšen stol, triklinij*, posteljo in skrinjo ali omarico za shranjevanje oblek in dragocenosti.

Rimska družba se je razlikovala od današnje. Sestavljali so jo izjemno **bogati** in vplivni prebivalci, zelo veliko pa je bilo **revnih** in povsem **brezpravnih**. Družbeni status je bil zelo pomemben: določal je, kaj bo kdo jedel, kaj oblekel in s kom se bo poročil. Zakon je razlikoval med **svobodnimi** in sužnji. Svobodno rojeni državljani so bili razdeljeni v več razredov glede na premoženje. **Nedržavljeni** so imeli omejene pravice, **sužnji** pa so bili brez pravic in so bili last svojih gospodarjev. Besedila, iz katerih poznamo rimski vsakdan, so večinoma pisali premožni in izobraženi mošje. Prav zato vemo veliko več o bogatem in precej manj o revnem prebivalstvu rimskega imperija.

Dan premožnega Rimljana se je začel že ob zori. Po umivanju in oblačenju je sledil skromen zajtrk, potem pa opravki, predvsem **odhod na forum**. Na forumu, glavnem trgu, okoli katerega se je vrtelo vsakdanje življenje v mestu, so Rimljani poslušali cesarske razglase in govornike, se

udeleževali sej mestnega sveta, razprav sodišča, poslovnih pogovorov, raznih praznovanj in ceremonij. Dobro založene pekarnice in gostilne ob forumu so ponujale vrsto preprostih jedi za opoldanski prigrizek. Večina meščanov je vsaj enkrat dnevno obiskala tudi mestne terme. Obisk mestnega kopališča ni bil samo priložnost za rekreacijo (igre z žogo, telovadbo, rokoborbo) in osebno higieno, ampak družabni dogodek, podobno kot obisk predstav in iger. Po obisku kopališča je bil zvečer na vrsti glavni obrok, *cena*, večerja, pri premožnejših pogosto gostija s sodelavci, sorodniki in prijatelji.

O vsakdanu **žensk** vemo veliko manj kot o moškem, saj so večino pisnih dokumentov napisali moški. Tako izvemo o ženskah največ iz moškega vidika – iz iger, pesmi, zgodb ali sodnih primerov. Svobodno rojene ženske so imele **manj pravic** kot svobodno rojeni moški. Pravice žensk so bile vezane najprej na njihovega očeta, nato pa navadno na moža. Osvobojenke (nekdanje sužnje) so se lahko poročile, vendar ne z možem iz višjih razredov rimske družbe. Sužnje pravice do poroke niso imele, prav tako ne pravic v zvezi z otroki. Otroci suženj so podedovali materino brezpravnost in so bili od rojstva sužnji, njihova usoda pa je bila v celoti odvisna od gospodarjeve volje.

Položaj rimskih žensk se je skozi čas spreminjal. V zgodnjem obdobju imperija so bile svobodnejše kot v času republike. Njihove glavne naloge pa so ostale iste – morale so se poročiti in roditi otroke, skrbeti za dom in gospodinjstvo, kuhati, čistiti, tkati in šivati.

Največja pohvala rimski ženi, ki jo pogosto najdemo zapisano na nagrobnikih, je bila, da je skrbela za dom in tkala. V Sredozemlju je veljalo tkanje za tradicionalno opravilo žensk, tako kot je bilo oranje tradicionalno opravilo moških. Tako tkanje kot oranje je bilo v mitih in legendah povezano s stvarjenjem, nastankom civilizacije, človeške družbe in mest.

V rimskem času je bila velika starostna razlika med možem in ženo običajna. Deklice so lahko zaročili že pri 10. letih, poročali pa so jih od 14. leta dalje. Moški so se ženili v poznih dvajsetih ali zgodnjih tridesetih letih. Poročni obred je vseboval veliko starih, simboličnih elementov. Na jutro poročnega dne so nevesti uredili lase v posebno pričesko.

Na glavo si je nadela pajčolan oranžne barve in belo tuniko, ki je morala biti stkana v enem kosu na tradicionalnih pokončnih statvah. Poročna zaobljuba je bila za vse neveste enaka: "Ubi tu gaius, ego gaia.", ki dobesedno pomeni »Kjer si ti, Gaj, sem jaz, Gaja.«. Ta zaobljuba pomeni pripadnost možu – kamor boš šel ti, bom šla jaz za tabo.

Nato sta si ženin in nevesta segla v roke. Sledili so poročni zajtrk, izmenjava daril in priprave na procesijo, ki je spremila nevesto na njen novi dom. Ob prihodu tja je nevesta zelo skrbno prestopila prag ali pa so jo čezenj prenesli. Če bi nevesta stopila na prag ali se celo spotaknila obenj, bi to prineslo nesrečo. Ta navada se je ponekod ohranila do danes.

V rimski družini sta otroke vzgajala mati in oče, v premožnih družinah pa tudi izobraženi sužnji. Iz besedil rimskih piscev, kjer se omenja čas otroštva, lahko razberemo dve obdobji – od rojstva do 7. leta ter od 7. do 14. leta. V času Rimljanov so bili namreč otroci pri 14. letih že odrasli.

V času imperija so bile v navadi tudi šole. Šolali so se večinoma le dečki. Deklice, ki so bile deležne pouka, so bile iz najvišjega sloja prebivalstva. V bogatih rimskih družinah je skrb za otrokovo izobrazbo prevzel zasebni učitelj, pogosto izobražen grški suženj. Ostali otroci so obiskovali »pouk« v skupini enega učitelja. Šolo so otroci (dečki in deklice) obiskovali le do 12. leta. Nato so deklice ostale doma, dečki premožnih družin pa so izobraževanje nadaljevali – učili so se grščino, klasične avtorje, mitologijo in retoriko*. Čakala jih je namreč vojaška ali upravno-administrativna kariera. Okoli 14. leta so se dekleta poročila, fantje iz revnejših družin pa začeli delati. Za otroke, ki so bili rojeni sužnji ali prodani v suženjstvo, je bilo otroštvo najtežje. Že zelo zgodaj so začeli delati na poljih in v sadovnjakih, v gospodinjstvu ali v trgovinah in pri obrtnikih.

V javnosti je bil status otrok viden iz načina oblačenja. Dečki iz uglednih družin so nosili *toga praetexto* – belo *toga** s škrlatnim robom. Okoli vratu so otroci običajno nosili amulete*, ki so jih varovali pred uroki, boleznijo in smrtjo. V rimskem času je bila namreč smrtnost otrok zelo visoka, saj je od vseh živorojenih otrok le približno polovica dočakala odraslost. Vzroki so bili različni – različne bolezni, za katere niso poznali zdravil, slaba hrana in življenjske razmere pri revnejšem prebivalstvu in drugo.

Ko se je otrok rodil, ga je babica pregledala in položila na tla. Otrokov oče naj bi ga nato dvignil in ga tako simbolično sprejel za svojega. Premožne ženske so svoje otroke le redko dojile, zato je skrb zanje prevzela dojilja. Nezaželene novorojenčke (pogosto šibki, bolni ali pa deklice) so izpostavili, da so bodisi umrli ali pa jih je kdo vzel za sužnje. 8. dan po rojstvu je fantek, 9. dan po rojstvu pa punčka, dobil/-la svoje ime in obesek *bullo**, ki naj bi ga/jo ščitila pred uroki.

Ko je bil Rimljan tik pred smrtjo, je njegov najbližji sorodnik ujel zadnji dih umirajočega v svoja usta ter mu po smrti zaprl oči in usta. Truplo so sužnji umili ter namazali z olji in dišavami. Oblekli so ga v pokojnikovo najboljše oblačilo in položili na ležalnik v enem od prednjih prostorov hiše, z nogami proti vratom. V usta ali na oči so mu položili novc za plačilo prevoza čolnarju v Had*.

Pokojnika so navadno pokopali osmi dan po smrti. V pogrebni procesiji so za truplom stopali njegovi sorodniki. Ker so žalovali, so imeli sinovi glave pokrite, hčere pa odkrite in lase razmršene, torej ravno nasprotno kot običajno. Pogosto so glasno žalovali, ženske so se tolkle po prsih in si razpraskale lica.

Truplo so najprej odnesli na forum, kjer je sledil pogrebni govor, ki je slavil pokojnika. Nato so ga sežgali na leseni grmadi, na katero so metali dišave, olje, obleke in jedi ter druge stvari, ki so mu v življenju ugajale. Ko je gomila dogorela, so žerjavico pogasili z vinom ter zbrali kosti in pepel, jih poškopili in položili v žaro*. Duhovnik je vzel vejico oljke ali lovora in pogrebce trikrat poškopil s čisto vodo in jih tako ritualno očistil. Nato so se poslovili od pokojnika in odšli. Pri skeletnem pokopu pa trupla niso zažgali, temveč so ga zavili v blago ali dali v krsto in ga pokopali v zemljo. Bogati so namesto lesenih krst imeli posebne kamnite grobne skrinje – sarkofage.

Rimljani so verjeli v **posmrtno življenje***, zato so svojim najbližjim v grobove polagali različne grobne pridatke*. Arheologi v grobovih pogosto najdejo novce, oljenke*, posode za hrano in pijačo, balzamarije*, nakit, orožje in mnogo drugih vsakdanjih predmetov.

SLOVARČEK:

AMULET – predmet, navadno obesek, ki se mu pripisuje posebna moč

BALZAMARIJ – steklenička, namenjena shranjevanju dišečih balzamičnih olj in parfumov

BULLA – obesek/amulet, ki je varoval otroka pred uroki

FRESKA – stenska slika, narejena na svež omet

GROBNI PRIDATKI – predmeti, ki so jih polagali v grobove pokojnikov

HAD – kraljestvo mrtvih

MOZAIK – tehnika okraševanja s pisanimi kamnitimi kockicami, ki so jih vstavljali v svežo malto

OLJENKA – svetilka na olje

POSMRTHO ŽIVLJENJE – življenje, ki se nadaljuje po smrti; vanj so verovali Rimljani

RETORIKA – teorija o umetnosti prepričevalnega govora; govorništvo, strnjeno v sistem, ki se ga lahko naučimo

TOGA – dolgo moško vrhnje oblačilo, ki se ovije okoli telesa

TRIKLINIJ – trodelni kavč za večerjanje

ŽARA – posoda, v kateri je shranjen pepel pokojnika

VIRI:

Antika: leksikon. Uredila M. C. Howatson. Ljubljana: Cankarjeva založba, 1998.

Carcopino, Jerome: *Daily life in Ancient Rome*. Harmondsworth: Penguin, 1986.

Kako so živeli Rimljani. Ljubljana: Karantanija, 2000.

Koch, Wilfried: *Umetnost stavbarstva*. Ljubljana: Mladinska knjiga, 1999.

Plesničar-Gec, Ljudmila; *Kuhar, Boris: Emona in rimska kuhinja: Apicijevi recepti za današnjo rabo*. Ljubljana: Kmečki glas: Mestni muzej Ljubljana, 1996.

Županek, Bernarda; Žmuc, Irena; Polajnar, Janez: *Emona: mit in resničnost*. Ljubljana: Muzej in galerije mesta Ljubljane, 2010. [katalog razstave]